

Sinclair B. Ferguson

The Whole Christ: Legalism, Antinomianism, and Gospel Assurance – Why the Marrow Controversy Still Matters

Wheaton, Illinois USA, Crossway, 2016., 256.

Nova knjiga profesora teologije i negdašnjega prezbitarijanskog pastora, Sinclaira B. Fergusona, svojevrsna je mješavina povijesnog isječka, teološkog promišljanja o ishodištu i karakteru legalizma i antinomijanizma, ali i poticaja da Evanđelje naviještamo i živimo, utvrđujući svoja srca u Božjoj milosti.

Profesor Ferguson knjigu počinje povijesnim osvrtom, najprije na početke ove knjige u pripremi i izlaganju predavanja o *Marrow* kontroverzi prije tridesetak godina, a onda i povijesnim skečom početka kontroverze u Škotskoj 1717. godine. Kontroverza je svoj naziv dobila po knjizi svojevrsnoga Edwarda Fishera, *The Marrow of Modern Divinity* (Srž suvremena bogoslovlja), koja je napisana u 17. stoljeću. Knjiga sama po sebi nije prouzročila nikakvu polemiku. Štoviše, ostala je prilično nezapažena sve dok u škotskom gradu Auchterarderu, 1717. godine, prezbitarij nije upitao kandidata za službu vjeruje li u sljedeću izjavu: „Vjerujem da nije ispravno ni pravovjerno poučavati da moramo napustiti grijeh kako bismo došli ka Kristu, te ušli u savez s Bogom.“ Nakon što je kandidat izjavio da ne vjeruje, lišen je dozvole za propovijedanje. On se zatim prizvao na Generalnu skupštinu Škotske crkve, koja je to vjerovanje osudila i naredila auchteraderskom prezbitariju da mu vrate njegovu dozvolu.

Toj su Skupštini prisustvovali pastori John Drummond i sada čuveni Thomas Boston. Premda su smatrali kako osuđeno vjerovanje možda nije dobro sročeno (30), obojica su se složila s onim što je ono zastupalo. Boston se pritom sjetio knjige na koju je, petnaestak godina ranije, naišao u kući svoga župljanina, a koja je u velikoj mjeri „obojila“ duhovno ozračje njegove službe, ali i života. Radilo se, dakako, o gore spomenutoj knjizi. Ubrzo su se Bostonu i Drummondu pridružili i drugi pastori, ukupno ih je s njima bilo dvanaest, a postali su poznati kao braća Marrow.

Sljedeće godine jedan od braće Marrow, James Hof, ponovno je tiskao *The Marrow of Modern Divinity*. Generalna je skupština Škotske crkve knjigu 1720. stavila na popis zabranjenih knjiga, a njezine je pobornike, među ostalim, optužila za antinomijanizam.

Unatoč povijesnom uvodu, knjiga profesora Fergusona uspješno se otrgla dojmu da je riječ samo o povijesnom osvrtu. Cilj je knjige predstaviti evanđelje Božje milosti, sadržano u *Cijelom Kristu*, zaodjenutom svim njegovim blagoslovima.

Ferguson slijedi glavne konture *Marrow* kontroverze. U velikoj mjeri, kontroverza se bavila pitanjima *legalizma* i *antinomijanizma*. Ferguson se u svojoj knjizi osvrće na četiri pastoralno-doktrinarne teme.

„Evandjelje Božje milosti i ponuda istoga svima“

Fisherova knjiga, auchterardersko *Vjervanje* i braća Marrow promicali su Božju slobodnu ponudu Evandjelja svima. Valja imati na umu da je kontroverza nastala u kontekstu reformirane teologije i kalvinističkog vjervanja da je Krist umro isključivo za izabrane, tzv. ograničeno pomirenje. Bilo bi, ipak, pogrešno pomisliti da braća Marrow nisu vjerovala u ovu točku kalvinizma. Oni se nisu uopće suprotstavljali *sadržaju* toga učenja, nego njegovoj pogrešnoj *primjeni*.

Prema njihovu stavu, problem je nastao kada se u naviještaju Evandjelja Krist odvojio od blagoslova koji dolaze od njegova djela na križu. Odatle dolazi i naziv knjige *The Whole Christ*, odnosno *Cijeli Krist*, što je zapravo prijevod latinskog izraza *Totus Christus*, drag i Augustinu i Kalvinu. Dakle, kada se Krist odvoji od blagoslova njegova života i smrti, dolazi do pragmatičkog pitanja „Kako možemo primiti te blagoslove?“ i do posljedičnog razdvajanja ponude Krista u Evandjelju od ponude tih blagoslova samo onima koji ispune određene kriterije, naime, pokajanje i posvećenje.

Braća Marrow trudila su se zadržati novozavjetni naglasak na punini i slobodi milosti u Kristu svima koji dođu k njemu (42). U Novom zavjetu Krist se propovijeda svima, bez razlike. Međutim, teologija 18. stoljeća sve je više propovijedala nauk o uvjetovanoj milosti jer je smatrala kako blagoslove Kristova života i smrt smije zbiljski ponuditi samo onima koji će napustiti grijeh kako bi ih primili. Smatrali su da se blagoslovi spasenja smiju pružiti samo onima kojima se može dati sigurnost u spasenje.

Tu u obzir dolazi i ključno biblijsko shvaćanje kršćanina kao onoga koji je „u Kristu“ (45). Poziv na spasenje nije poziv na primanje nekih blagoslova odvojenih od Krista, nego poziv na primanje samoga i cijeloga Krista. Razlog zašto se Krista može ponuditi svima bez razlike jest u jamstvu koje pruža vjera: „Isus Krist može spasiti sve koji dođu Bogu kroz njega, jer je on jedino ime pod nebom po kojemu se možemo spasiti. Sam Krist jest evandjelje.“ (52) Ponuda Krista u evandjelju ne ovisi ni o kakvim uvjetima jer bi ti uvjeti bili suprotstavljeni samoj naravi Božje milosti. Uvjet ponude Krista u evandjelju nije čak ni „iskustvo dovoljne razine osvjedočenosti o svome grijehu“ (57). Pokajanje dakle nije uvjet spasenja, nego njegova posljedica. Ono je rezultat naše smrti grijehu pri našem ujedinjenju s Kristom da bismo se opravdali! (104, b. 15)

Još jedan važan aspekt ponude Krista u Evandjelju je i pitanje Božje ljubavi prema grešnicima. Izrazito je važno saznanje da nas Bog nije počeo voljeti zbog Kristova djela na križu, nego da je Bog Otac dao svoga Sina zato što je „ljubio svijet“. Ferguson vješto prikazuje Evin susret s lažima Zmije u Postanku, gdje joj je Sotona Boga predstavio kao nekoga tko je „restriktivan, zaljubljen u sebe i sebičan...“ (69), tako da i danas neki imaju sliku Boga kao nekoga koga je Krist morao nagovoriti da nas voli i u čiju ljubav zato nikada ne možemo biti potpuno sigurni

(66). Ove istine posebno se primjenjuju na propovjednike Evanđelja i pastore koji bi trebali biti više "nalik Bogu, koji ima milostivo srce; koji vidi kako Bog dovodi kući izgubljene i trči da ih zagrlji, plače od radosti što su dovedeni kući, i ljubi ih – ne postavljajući nikakva pitanja" (73).

„Evanđelje i legalizam“

U povijesnom kontekstu, u kojem su Boston i ostala braća Marrow živjeli, njihov trud da sačuvaju evanđelje Božje milosti dočekan je mnogim optužbama, a među njima je najprominentnija bila ona za *antinomijanizam*. Oni su pak smatrali da većina onih koji su im se suprotstavljali imaju *duh legalizma*, koji su prethodno dijagnosticirali u sebi i protiv kojega su se borili.

Pitanje je legalizma općenito zamršeno zato što je moguće doktrinarno pristajati uz „evanđelje Božje milosti“, ali gajiti u sebi legalistički duh. Legalizam je puno više od želje da se spasimo vršenjem dobrih djela (75). Zapravo seže puno dublje u čovjekovu psihu, tako da je legalizam možda čak i „primarni pastoralni problem“ (80).

Prema legalizmu, „želimo li primiti išta od toga mizantropskog božanstva, to onda trebamo platiti i zaslužiti“ (81). Nasuprot tomu stoji Bog, čija zapovijed svojim bićima obuhvaća ne samo onu negativnu, nego i onu pozitivnu stranu, da uživamo u njegovim blagoslovima. Suština je legalizma da razdvaja Božji zakon od njegova milostiva karaktera (81).

Legalizam je u tome vrlo sličan antinomijanizmu (83). Nasuprot njemu zato ne stoji antinomijanizam, nego „istina o Bogu“ da onda kada proslavljamo Boga, istovremeno i „uživamo u njemu, a s njime uživamo i u svemu što nam je on dao“ (84). Legalizam nije samo pitanje razuma, nego i srca, koje poučeno grešnom naravi lišava Božji „*zakon* njegova Bogom-dana karaktera i funkcije“ (88).

Nakon kratke, ali za temu važne kvalifikacije nekih stvari koje vjeruju pobornici tzv. nove perspektive o Pavlu, Ferguson primjenjuje ovakvo shvaćanje legalizma na propovijedanje Evanđelja. Piše da, iako je u svojoj osnovi „naviještanje evanđelja odbacivanje doktrinarnog legalizma“, ljudsko srce zbog svoje kodiranosti na legalizam čuje poruku da se zbog svoga grijeha treba bolje potruditi da bi udovoljilo Bogu. On to naziva „iskustveni legalizam“ i zaključuje kako je moguće imati „*evanđeoski um i legalističko srce*“ (94).

Pitanje legalizma na kraju svodi se na *opravdanje isključivo po vjeri*. Naše je razumijevanje „u cijelosti vezano uz našu slobodu i radost u Kristu“ (108). Razlog tomu je što opravdanje po vjeri isključuje svako hvalisanje jer milost isključuje svako naše ispunjavanje bilo kakvih uvjeta, odnosno isključuje zaslugu. Razumijevanje Božje milosti uništava legalizam. Nažalost, puko shvaćanje Božje milosti ne sprečava legalizam da se „lako uvuče u naše razmišljanje“ (110).

Vjerniku je Zakon dan kao „pravilo života“, a ne kao „savez utemeljen na djelima“. On je svjetlo njegovim stopama, a ne način da „osnaži opravdanje“. Krist je

ispunio Zakon u svojstvu saveza utemeljenog na djelima umjesto nas. Međutim, braća Marrow vjerovala su da je Zakon dobar i da je moralni Zakon sažet u Dekalogu u svojstvu pravila života upisan u srca vjernika pri novome rođenju (121). Pa ipak, kršćani više nisu pod Zakonom, nego pod milošću. Oni su umrli Zakonu kao svome prvom mužu, a sada žive u drugom braku, s Kristom kao novim mužem. Jedini lijek za legalizam je „živjeti svjesni da novi muž više obiluje milošću nego što je prvi muž obilovao osudom“ (122).

U šestom poglavlju, Ferguson se dotiče simptoma „samopravedne čudi“ (123), koju vidimo u primjeru farizeja u usporedbi o farizeju i cariniku. Ta nam je poredba previše poznata, a današnji protestanti znatno su sličniji farizeju nego cariniku. Potrebni su upravo „ogromni izljevi Božje milosti“ da se razotkrije takav legalistički duh (126). Isus je to učinio svojim usporedbama o izgubljenom sinu, farizeju i cariniku te radnicima u vinogradu. Taj legalistički duh ima mnogo lica i manifestira se u tome što razmišljamo u životu prema načelima zasluge ili barem priznanja za naše služenje, u svakom obliku ljubomore, kao i u krivim motivima za poslušnost (127-8).

Legalizam u suštini zarobljava dušu i šapuće joj u uho da je sagriješila i da ne zaslužuje nazivati se vjernikom (133). Jedino oslobođenje od ropstva je „milost u Kristu“ (134) u kojem je „više milosti nego što je u meni grijeha“ (135).

„Evandjelje i antinomijanizam“

Braća Marrow bila su optužena za antinomijanizam, a tješilo ih je to što su i Isus i Pavao primili slične neopravdane kritike od svojih suvremenika.

Ferguson u sedmom poglavlju objašnjava razvoj antinomijanizma u Crkvi nakon reformacije, a pažljivo ga dijeli u tri ogranka: dogmatski, egzegetski i iskustveni. Zagovara podjelu starozavjetnog zakona na tri dijela ili dimenzije: moralni (Dekalog), građanski i obredni. Moralna dimenzija zakona sažeto je iskazana u Deset zapovijedi, koje ostaju „pravilo života“ za novozavjetne vjernike, što se u reformiranoj teologiji naziva „trećom uporabom Zakona“.

Antinomijanizam nije suprotstavljen legalizmu, nego su i legalizam i antinomijanizam „suprotstavljeni milosti“. Zato je pogrešno propisati jedno kao lijek drugome. Naprotiv, „Božja milost u Kristu u našem jedinstvu s Kristom, lijek je i za jedno i za drugo“ (156).

Antinomijanist je u suštini „osoba koja ima legalističko srce“ i njime obično postaje onaj koji bježi od svoga legalizma pa zaluta u drugi ekstrem (157). Umjesto bježanja u antinomijanizam, potrebno je shvatiti da je naš odnos prema Zakonu posredovan kroz Krista (160). Pavao nikada ne kaže da je zakon loš, nego da je zakon nemoćan zbog grijeha.

Bog nas ne prihvća onakvima kakvi jesmo. Naprotiv, Bog nas prihvća „*unatoč tome kakvi smo. Prihvća nas u Kristu i poradi Krista*. Također, ne znači da će nas ostaviti onakve kakve nas je pronašao, nego će nas promijeniti u obličje svoga

Sina“ (154). Zakon je „duhovan“ i služi svrsi „obnove Božje slike u čovjeku“ (167). Istina je da je ljubav ispunjenje Zakona, ali to zapravo znači da ljubav ispunjava ono što Zakon traži jer ljubav potrebuje usmjerenje i načela djelovanja. Božje zapovijedi su poput „tračnica po kojima ide život osnažen Božjom ljubavlju koja je izlivena po Svetom Duhu“ (168-9). Isti Zakon, koji je Adam čuo u Vrtu i koji je Mojsije donio s planine na kamenim pločama, Isus Krist je poslao svome narodu nakon što se uspeo na „nebesku Goru, ali za razliku od Mojsija, on je poslao svoga Duha koji ponovno piše taj zakon ne samo na kamene ploče nego na naša srca“ (169).

U Evanđelju, stoga, vidimo „punu i slobodnu ponudu Krista, otapanje ropstva srca koje se očituje i u legalizmu i u antinomijanizmu, milostivu poslušnost Bogu koja se rađa u našem jedinstvu s Kristom dok Duh piše zakon u naša srca“ (175).

„Evanđelje i sigurnost spasenja“

Posljednja tri poglavlja Ferguson posvećuje pitanju sigurnosti spasenja. Naravno, moguće je imati lažnu sigurnost spasenja, ali moguće je i to da Božje dijete nema sigurnost spasenja. Novozavjetna i postapostolska Crkva odisali su sigurnošću spasenja. Međutim, ubrzo se sigurnost spasenja, zbog straha od antinomijanizma, počela obeshrabrivati, da bi Rimokatolička crkva poslije Tridentskoga koncila utvrdila da je upravo sigurnost spasenja nauk u kojemu se ona ponajviše razlikuje od protestanata.

Međutim, čak su i među reformiranim protestantima postojale rasprave oko toga pripada li sigurnost „suštini vjere“ (182), odnosno je li sigurnost spasenja dio same vjere u Krista po nekoj zadanoj postavci ili nije. Westminsterško vjerovanje izjasnilo se po tom pitanju da vjernik može čekati dulje vrijeme da bi dobio sigurnost spasenja (185). Braća Marrow bila su optužena da uče kako ona pripada suštini vjere, što su oni opovrgavali.

Pitanje vjere u Krista po svojoj naravi mora sadržavati sigurnost jer je Krist vjere-dostojan. S druge strane, sigurnost vjere nije toliko pitanje *pouzdanja u Krista*, koliko je „refleksno djelo“ čiji je objekt „sam vjernik“ (186). Dakle, pitanje sigurnosti spasenja nije pitanje vjere u Krista kao Spasitelja, nego vjere da je naša vjera prava (196). Zato je prirodno da će vjernikov život, ponekad, biti prožet sumnjama (188).

Posvećenje ne potvrđuje vjernikovu sigurnost na izravan način, nego posredno – tako što potvrđuje njegovu vjeru u Krista (190). Sigurnost spasenja je stoga „plod vjere u Krista“ (197). Ona nikada ne dolazi mimo vjere (197), odnosno, ne smijemo je tražiti u posvećenju ili dobrim djelima izvan vjere u Krista. Izostanak posvećenja može značiti nedostatak vjere. Iz Prve Ivanove poslanice vidimo da postoje četiri moralne karakteristike u vjernikovu životu koje ohrabruju sigurnost, a to su poslušnost Božjim zapovijedima, pravedan život, izbjegavanje grijeha i život u ljubavi (201-3).

Ferguson pak citira odlomak iz *The Marrow of Modern Divinity* u kojem pa-

stor upozorava mladoga vjernika, koji sumnja u svoje spasenje, da ne pokušava doći do sigurnosti tako što će se „primoravati na poslušnost Božjim zapovijedima“ (203). Drugim riječima, nedostatak sigurnosti ne smijemo liječiti dobrim djelima, nego sigurnost spasenja trebamo tražiti u pouzdanju u Krista. A kada se pouzdamo u Krista, onda će dokazi naše vjere „narasti poput ploda“ (204).

Sigurnost je spasenja također plod svjedočanstva Svetoga Duha (205) koji u nama vapi „Abba, Oče!“ (208). Ono je izrazito važno jer odražava vjernikov instinkt, koji čak i u najmračnijem trenutku zaziva svoga Oca i prepoznaje sebe njegovim djetetom (209-10). To znači da se „evanđeoska sigurnost Božjem djetetu ne uskraćuje čak ni onda kada se ono nije pokazalo jakim“ (210).

Ferguson navodi još nekoliko razloga zašto vjernik može izgubiti sigurnost spasenja, kao što su grijeh, nerazumijevanje nevolja i krivo poimanje posvećenja. Čak i čovjekov psihološki profil, poput melankolije, može stajati kao prepreka uživanju u sigurnosti spasenja. Zato je važno vjernike upućivati na pokajanje, učiti ih o Božjoj ljubavi i prihvaćanju u Kristu unatoč slabostima i nevoljama, kao i o stvarnosti borbe s grijehom. Više od svega, potrebno je ukazivati na Spasitelja koji je uvijek blizu i koji nas poziva da pristupimo Ocu u punoj sigurnosti vjere (219).

Čovjekov pradačni neprijatelj često želi uništiti upravo našu sigurnost (220). Pavao je najvjerojatnije mislio na Sotonu kada je u Rimljanima 8,31-39, u kontekstu protivljenja, Božjim izabranicima četiri puta postavio pitanje „tko“ a ne „što“. Često i naša savjest vojuje protiv sigurnosti spasenja jer „ograničava našu slobodu više nego što to čini Pismo, a stoga i sam Bog“. To nas onda vodi do toga da „pripisujemo njemu ograničenja koja nam je savjest nametnula protivno Bibliji... Tada je duh ropstva, a ne uživanja u sigurnosti, krajnji rezultat“ (222).

Na kraju, do gubitka sigurnosti može doći i zato što ne koristimo sredstva koja nam je Bog dao za njezino osnaživanje. Riječ je o službi Riječi, štovanju i zajedništvu te o Gospodnjoj večeri koja nam daje „istoga Krista na bolji način, s čvršćim stiskom njegove milosti kroz vid, dodir, osjećaj i okus, kao i sluh“ (223).

U svom Zaključku, autor ponavlja implikacije poruke ove knjige. Osnovna pitanja vezana uz ovu kontroverzu služe kao lakmus test koji „povećava našu osjetljivost i razotkriva dubinu legalističke naravi koja, često skrivena, ostaje u našim srcima“ (227). No također nas potiče da „razmišljamo i borimo se s ključnim teološkim i pastoralnim pitanjima i tako nas vodi do dubljeg razumijevanja naravi evanđelja i načina na koji trebamo u skladu s njime živjeti, propovijedati i primjenjivati“ (227-8). Na određeni način, ova kontroverza boji naše živote i službu te uranja „naše srce u novi osjećaj Božje milosti u Kristu“. Knjigu zaključuje dodatkom „Thomas Boston o vjeri“, u kojem pokazuje njegovo shvaćanje vjere da je Krist baš njegov Spasitelj i Otkupitelj.

The Whole Christ je, možda, jedna od najvažnijih knjiga ovoga desetljeća. Napisana je s određene teološke perspektive, one reformirane, s kojom se neće svi

u potpunosti složiti. Ipak, upravo je ta perspektiva poznata po svojoj sposobnosti da istakne one nijanse u svome vjerovanju koje se zatim značajno odražavaju u svakodnevnom životu i službi. Ferguson dobro i zanimljivo argumentira, iako se ponekad čini da je pokušao previše toga izreći u ograničenom prostoru. Postoje neka pitanja koja kao da ostaju visjeti, na koje će barem neki teološko pronicljivi čitatelji željeti dobiti odgovore. Ipak, autoru bismo mogli uputiti jedan veliki kompliment, a taj je da mu je pošlo za rukom potaknuti i usmjeriti naše razmišljanje u pravom smjeru po pitanju toga kako ćemo primijeniti ono što smo naučili.

Miroslav Balint-Feudvarski